

mgr inż. Artur Rogacki
KGHM Polska Miedź S.A. O/ZG „Lubin”
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
ORCID: [0000-0002-5348-9538](https://orcid.org/0000-0002-5348-9538)

Ratownictwo górnicze w podziemnych zakładach górniczych – zawodowe czy ochotnicze?

<https://doi.org/10.19195/978-83-229-3802-7.9>

Streszczenie: W artykule podjęto próbę analizy przepisów prawnych regulujących ratownictwo górnicze w podziemnych zakładach górniczych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem ratownictwa zawodowego i ochotniczego na tle ratownictwa powierzchniowego. Przedstawiono modele rozwiązań organizacji ratownictwa górniczego u przedsiębiorcy. Opisano organizację ratownictwa górniczego wraz z opracowaniem jej struktury. Streszczono poszczególne podmioty wchodzące w skład ratownictwa górniczego: służby ratownictwa górniczego przedsiębiorcy oraz podmioty zawodowo trudniące się ratownictwem górniczym. Zasygnalizowano istnienie planu ratownictwa.

Słowa kluczowe: ratownictwo górnicze, podziemny zakład górniczy, plan ratownictwa

Mining rescue in underground mining plants – professional or voluntary?

Summary: The article attempts to analyze the legal provisions governing mine rescue in underground mines in Poland, with particular emphasis on professional and voluntary rescue services against the background of surface rescue. Models of solutions for the organization of mine rescue in an entrepreneur were presented. The organization of the mine rescue was described together with the development of its structure. The individual entities included in the mine rescue are summarized: mine rescue services, entrepreneurs and entities professionally involved in mine rescue. The existence of the Rescue Plan was signaled.

Keywords: mine rescue, underground mine, rescue plan

Wprowadzenie

Każda dziedzina życia posiada liczne zagrożenia¹. Przed zagrożeniami można ochraniać, a kiedy wystąpią, prowadzić działania ratownicze. Przez działania ratownicze

¹ J. Boć, *O bezpieczeństwie wewnętrznym*, [w:] A. Chajbowicz, T. Kocowski (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne w działaniach terenowej administracji publicznej*, Wrocław 2009, s. 21.

rozumie się każdą czynność podjętą w celu ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska, a także likwidację przyczyn powstania pożaru, wystąpienia klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia².

Do najpoważniejszych zagrożeń możemy zaliczyć pożar, który w literaturze rozumiany jest wielorako. Według *Encyklopedii PWN* pożar jest to: „niekontrolowany proces spalania zachodzący poza miejscem do tego celu przeznaczonym, przynoszący straty materialne; towarzyszy mu występowanie czynników szkodliwych, takich jak: płomień, wzrost temperatury, dym, wybuchy, iskry, toksyczne produkty spalania, a w konsekwencji np. naruszenie konstrukcji budowlanych i urządzeń technologicznych, zniszczenie upraw lub lasu”³. Ekolodzy określają pożar jako „czynnik kształtujący liczebność mikroorganizmów i mezofauny w glebach”⁴. Pożar został zdefiniowany także przez Sąd Najwyższy. W wyroku z 1978 r. Sąd Najwyższy uznał, że „przez pożar należy rozumieć ogień obejmujący z siłą żywiołową mienie ruchome lub nieruchome. Ogień taki odpowiada pojęciu pożaru zarówno wtedy, gdy obejmuje kilka obiektów (np. budowle, lasy, składy materiałów), jak i wówczas, gdy obejmuje jeden obiekt, którego spalanie wywoła szkodę w mieniu w znacznych rozmiarach [...]”⁵. Według przepisów górniczych „przez pożar podziemny rozumie się wystąpienie w wyrobisku podziemnym otwartego ognia, żarzącej lub palącej się płomieniem otwartym substancji, a także stwierdzenie w powietrzu kopalnianym dymów lub ilości tlenu węgla w rejonowym prądzie powietrza większej niż 25 dm³/min”⁶.

Ale pożar nie jest jedynym zagrożeniem, z którym muszą poradzić sobie ratownicy. Według u.o.ppoż inne miejscowe zagrożenie to zdarzenie wynikające z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody niebędące pożarem ani klęską żywiołową, stanowiące zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, któremu zapobieżenie lub którego usunięcie skutków nie wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków. Przepisy górnicze wymieniają kilka zagrożeń naturalnych, które mogą wystąpić w podziemnych zakładach górniczych w wyniku działania człowieka. Są to zagrożenia: tąpnięciami, metanowe, wyrzutami gazów i skał, wybuchem pyłu węglowego, klimatyczne,

² Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 869), dalej u.o.ppoż.

³ *Encyklopedia PWN*, hasło *pożar*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/pozar;3961438.html> [dostęp 1.08.2019].

⁴ I. Olejniczak, *Pożar jako czynnik kształtujący liczebność mikroorganizmów i mezofauny w glebach leśnych*, „Rocznik Ochrony Środowiska” 2017, t. 19, s. 1.

⁵ Wyrok z dnia 13 lutego 1978 r., IV KR 18/78, OSNPG 1978, nr 7, poz. 80.

⁶ Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 23 listopada 2016 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1118 z późn. zm.), dalej: rozp. dot. ruchu podziemnych zakładów górniczych.

wodne, osuwiskowe, erupcyjne, siarkowodorowe, substancjami promieniotwórczymi⁷. Ustawodawca zobowiązał właściwego ministra do spraw środowiska do określenia kryteriów oceny ww. zagrożeń naturalnych, zależnie od rodzaju kopaliny, natężenia zagrożeń, przestrzeni występowania zagrożeń oraz rodzaju zakładu górniczego⁸. Sposoby zwalczania zagrożeń występujących w ruchu podziemnego zakładu górniczego określa załącznik nr 3 do rozp. dot. ruchu podziemnych zakładów górniczych. Oprócz zagrożeń naturalnych występują jeszcze zagrożenia techniczne (od maszyn, urządzeń i instalacji⁹) i osobowe.

W przypadku zmaterializowania zagrożenia potrzebni są ratownicy. Ratownictwo można podzielić na powierzchniowe, medyczne i górnicze. Ratownicy na powierzchni zorganizowani są w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym. Specyfika podziemnych zakładów górniczych bardzo różni się od zakładów i obiektów na powierzchni. Wprowadzenie ratowników powierzchniowych do wyrobisk podziemnych zakładów górniczych wiązałoby się z ogromnym zagrożeniem dla nich samych. Dlatego w p.g.g. ustanowiono ratownictwo górnicze.

Celem opracowania jest analiza przepisów prawnych regulujących sytuację prawną ratownictwa górniczego w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem ratownictwa zawodowego i ochotniczego. Prowadzone rozważania dotyczą zagadnień wybranych. W artykule wykorzystano metodę badawczą dogmatyczno-prawną.

1. Organizacja ratownictwa

Ratownictwo w ujęciu podmiotowym to wyspecjalizowane służby (grupy dyspozycyjne¹⁰), których nadrzędnym celem jest niesienie pomocy ludziom w sytuacjach zagrożenia¹¹. Ratownictwo powierzchniowe zorganizowane jest w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym, zwanym dalej ksrg. Przez ksrg rozumie się integralną część organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, obejmującą, w celu ratowania życia, zdrowia, mienia lub środowiska, prognozowanie, rozpoznawanie i zwalczanie pożarów, klęsk żywiołowych lub innych miejscowych zagrożeń. System ten według u.o.ppoż. skupia jednostki ochrony przeciwpożarowej, inne służby, inspekcje, straże, instytucje oraz podmioty, które dobrowolnie w drodze umowy cywilnoprawnej zgodziły się współ-

⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1420), dalej: p.g.g.

⁸ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie zagrożeń naturalnych w zakładach górniczych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1617).

⁹ J. Szlązak, N. Szlązak, *Ratownictwo górnicze*, Kraków 2014, s. 56.

¹⁰ Zob. J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wrocław 2012.

¹¹ R. Borkowski, *Rozwój ratownictwa w III RP (służby, organizacje, obszary)*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2018, nr 2.

działać w akcjach ratowniczych. Szczegółową organizację ksrg określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego¹². Jednostkami ochrony przeciwpożarowej są:

- 1) jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej,
- 2) jednostki organizacyjne Wojskowej Ochrony Przeciwpowarowej,
- 3) zakładowa straż pożarna,
- 4) zakładowa służba ratownicza,
- 5) gminna, powiatowa (miejska) zawodowa straż pożarna,
- 6) terenowa służba ratownicza,
- 7) ochotnicza straż pożarna, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych,
- 8) inne jednostki ratownicze.

Do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego mogą być włączane jednostki ochrony przeciwpożarowej, zwane dalej „jednostkami”, których siły i środki są przewidziane do użycia w powiatowym lub wojewódzkim planie ratowniczym, a które zostały uwzględnione w zbiorczym planie sieci podmiotów systemu oraz spełniają warunki określone w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego¹³.

2. Organizacja ratownictwa górniczego

Ratownictwo górnicze wg art. 122. ust. 1 p.g.g. tworzą:

- 1) służby ratownictwa górniczego przedsiębiorcy,
- 2) podmioty zawodowo trudniące się ratownictwem górniczym.

Podstawowym zadaniem służb i podmiotów, o których mowa wyżej, jest niezwłoczne niesienie pomocy w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym, bezpieczeństwa ruchu zakładu górniczego lub bezpieczeństwa powszechnego. Ponadto wykonują one prace profilaktyczne – prace te mają na celu zapobieganie zagrożeniu bezpieczeństwa osób lub ruchu zakładu górniczego. Odpowiedzialnym za stan ratownictwa górniczego oraz stan wyszkolenia w zakresie ratownictwa górniczego w zakładzie górniczym jest kierownik ruchu zakładu górniczego.

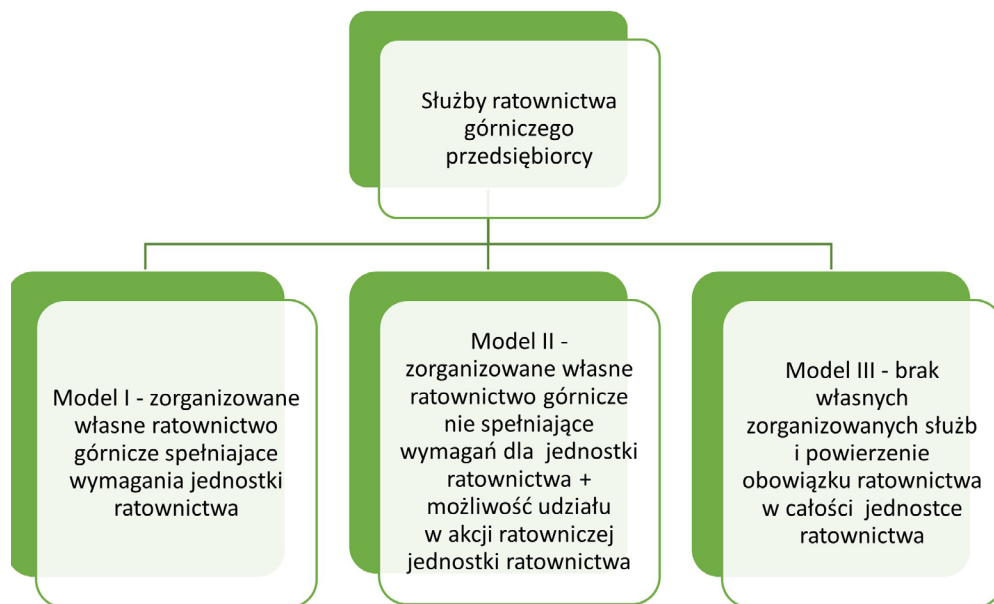
¹² Dz. U. z 2017 r. poz. 1319.

¹³ Dz. U. z 2014 r. poz. 1317.

Natomiast przedsiębiorca górniczy jest zobowiązany:

- 1) posiadać własne służby ratownictwa górniczego albo powierzyć realizację tego obowiązku w całości lub w części podmiotom zawodowo trudniącym się ratownictwem górniczym;
- 2) posiadać plan ratownictwa górniczego;
- 3) zapewnić stałą możliwość udziału w akcji ratowniczej zawodowych specjalistycznych służb podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym, w sposób określony w umowie zawartej między przedsiębiorcą a tym podmiotem.

Trzy modele rozwiązań organizacji ratownictwa górniczego u przedsiębiorcy według Najwyższej Izby Kontroli prezentuje schemat 1.

Schemat 1. Modele organizacji ratownictwa u przedsiębiorcy górniczego wg NIK

Źródło: *Funkcjonowanie ratownictwa w górnictwie węgla kamiennego. Informacja o wynikach kontroli*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16575,vp,19109.pdf> [dostęp 1.08.2019].

Powierzenie przez przedsiębiorcę¹⁴ podmiotowi zawodowo trudniącemu się ratownictwem górniczym realizacji w całości lub części obowiązku posiadania własnych służb ratownictwa górniczego następuje za uprzednią zgodą właściwego organu nadzoru górniczego, a więc organu niezespołonej administracji rządowej¹⁵, wyrażonej w drodze

¹⁴ W różnych przepisach prawa istnieją odmienne definicje przedsiębiorcy – T. Kocowski, *Przedsiębiorcy i ich sytuacja prawna w stanach nadzwyczajnych*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3738, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, t. CVI, s. 197.

¹⁵ K. Kiczka, *Organy i podmioty rządowej administracji gospodarczej*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System Prawa Administracyjnego*, t. 8A. *Publiczne prawo gospodarcze*, wyd. 2, Warszawa, 2018, s. 598.

decyzji. Aby to mogło nastąpić, oczywiście podmiot ten musi spełniać odpowiednie wymagania. Wymagania te określa rozporządzenie Ministra Energii z dnia 16 marca 2017 r. w sprawie ratownictwa górniczego¹⁶, zwane dalej r.r.g.

3. Drużyna ratownicza

Jednostką organizacyjną służby ratownictwa górniczego przedsiębiorcy w podziemnym zakładzie górniczym jest drużyna ratownicza. W skład drużyny ratowniczej wchodzi:

- 1) kierownik kopalnianej stacji ratownictwa górniczego,
- 2) zastępcy kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego,
- 3) ratownicy górniczy,
- 4) mechanicy sprzętu ratowniczego.

Liczbę osób i skład drużyny ratowniczej ustala kierownik ruchu zakładu górniczego, biorąc pod uwagę zagrożenia występujące w zakładzie górniczym. Liczba ratowników górniczych w drużynie ratowniczej podziemnego zakładu górniczego uzależniona jest od liczby osób przebywających w ciągu doby pod ziemią i wynosi nie mniej niż:

- 1) 15 ratowników górniczych – w przypadku zatrudnienia nie więcej niż 500 pracowników,
- 2) 50 ratowników górniczych – w przypadku zatrudnienia od 501 pracowników do 2000 pracowników,
- 3) 80 ratowników górniczych – w przypadku zatrudnienia co najmniej 2001 pracowników.

Jeśli zakład górniczy prowadzi więcej niż jeden ruch zakładu górniczego, liczba ratowników górniczych w każdym z tych ruchów musi być odpowiednio zwielokrotniona.

4. Kopalniana stacja ratownictwa górniczego

Ratownicy górniczy tworzący drużynę ratowniczą zbierają się w kopalnianej stacji ratownictwa górniczego. Kopalniana stacja ratownictwa górniczego stanowi odrębną organizacyjnie jednostkę zakładu górniczego¹⁷, którą kieruje kierownik kopalnianej stacji ratownictwa górniczego przy pomocy co najmniej dwóch zastępców. Kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego i jego zastępców wyznacza kierownik ruchu zakładu górniczego spośród osób kierownictwa ruchu zakładu górniczego

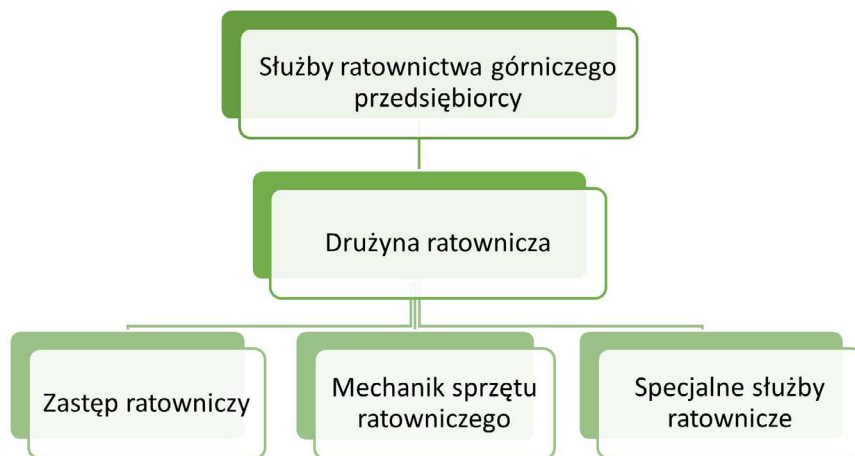
¹⁶ Dz. U. z 2017 r. poz. 1052.

¹⁷ B. Rakoczy (red.), *Prawo geologiczne i górnicze. Komentarz*, LEX/el. 2015, art. 122.

lub wyższego dozoru ruchu tego zakładu, które odbyły odpowiednie kursy i szkolenia. Od ww. osób stanowiących zakres podmiotowy p.g.g.¹⁸ wymagane jest posiadanie odpowiednich kwalifikacji.

Funkcję kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego lub przynajmniej jednego z jego zastępców pełni osoba, która ma co najmniej pięcioletni staż ratownika górniczego i ukończyła z wynikiem pozytywnym kurs dla kandydatów na kierowników kopalnianych stacji ratownictwa górniczego¹⁹.

Organizację ratownictwa górniczego w zakładzie górniczym prezentuje schemat 2.

Schemat 2. Organizacja ratownictwa górniczego w zakładzie górniczym

Źródło: oprac. własne.

¹⁸ B. Rakoczy, *Wybrane problemy prawa geologicznego i górniczego*, Warszawa 2016, s. 18.

¹⁹ Do zadań kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego należy w szczególności:

- 1) zapewnienie wymaganego wyposażenia i wyszkolenia drużyny ratowniczej oraz wyposażenia kopalnianej stacji ratownictwa górniczego,
- 2) dbanie o stałą gotowość drużyny ratowniczej, stan pomieszczeń i organizację pracy dyżurujących zastępców ratowniczych, w tym sporządzanie harmonogramów dyżurów, sprawne działanie sprzętu stanowiącego wyposażenie kopalnianej stacji ratownictwa górniczego,
- 3) prowadzenie, zgodnie z harmonogramem, ćwiczeń ratowniczych oraz terminowe kierowanie ratowników górniczych na badania lekarskie i wymagane szkolenia,
- 4) kontrolowanie pracy mechaników sprzętu ratowniczego,
- 5) prowadzenie szkoleń i ich kontrolowanie w zakresie używania ucieczkowego sprzętu ochrony układu oddechowego i aparatów regeneracyjnych lub powietrznych butlowych,
- 6) przeprowadzanie, nie rzadziej niż raz w miesiącu, kontroli stanu technicznego aparatów regeneracyjnych lub powietrznych butlowych i pozostałego sprzętu ratowniczego oraz przedstawianie, co najmniej raz na kwartał, wyników kontroli kierownikowi ruchu zakładu górniczego,
- 7) prowadzenie szkoleń w zakresie używania ucieczkowego sprzętu ochrony układu oddechowego i aparatów regeneracyjnych lub powietrznych butlowych,
- 8) prowadzenie ewidencji członków drużyny ratowniczej i dokumentowanie w niej badań lekarskich, ćwiczeń, dyżurów, szkoleń oraz udziału w akcjach ratowniczych.

5. Ratownik górniczy

Zgodnie z § 14. r.r.g. ratownikiem górniczym może być osoba, która:

- 1) ma odpowiedni stan zdrowia oraz predyspozycje psychologiczne potwierdzone specjalistycznymi badaniami lekarskimi i psychologicznymi, zorganizowanymi i przeprowadzonymi przez podmiot zawodowo trudniący się ratownictwem górniczym lub przez przedsiębiorcę spełniającego wymagania dla podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym,
- 2) ukończyła kurs dla kandydatów na ratowników górniczych i zdała egzamin,
- 3) włada językiem polskim w mowie i w piśmie w stopniu niezbędnym do wykonywania czynności ratownika górniczego.

Warunkiem uczestnictwa w kursie dla kandydatów na ratowników górniczych jest ukończenie 23. roku życia i przepracowanie co najmniej 24 miesięcy w ruchu zakładu górniczego lub jednostce ratownictwa.

Przynależność do ratownictwa górniczego jest dobrowolna²⁰. Pomimo dobrowolnej przynależności ratownika do drużyny ratowniczej w normach prawnych określono jego obowiązki:

- 1) uczestniczenie w pogotowiu ratowniczym, branie udziału w ćwiczeniach, pracach profilaktycznych i akcjach ratowniczych,
- 2) w przypadku wezwania niezwłoczne zgłaszanie się do kopalnianej stacji ratownictwa górniczego lub wyznaczonego miejsca w sposób określony w planie ratownictwa,
- 3) poddanie się, nie rzadziej niż co 12 miesięcy, okresowym specjalistycznym badaniom lekarskim,
- 4) uczestniczenie co pięć lat w kursie okresowym dla ratowników górniczych.

6. Zastęp ratowniczy

Ratownicy górniczy w czasie akcji ratowniczej, wykonywania prac profilaktycznych oraz ćwiczeń przydzielani są przez kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego do zastępów ratowniczych. W skład zastępu ratowniczego wchodzi:

- 1) zastępowy,
- 2) czterech ratowników górniczych, z których jeden wyznaczony przez zastępowego pełni dodatkowo funkcję zastępcy zastępowego,

²⁰ Dobrowolność wstąpienia do drużyny ratowniczej ustanowiono w przepisach górniczych w 1936 r. W latach 1951-1969 do drużyny ratowniczej należały obowiązkowo wszystkie osoby dozoru spełniające kryteria zdrowotne i wiekowe. Pełna dobrowolność obowiązuje od 1969 r. – J. Gawliczek, *Polskie ratownictwo górnicze w trudnym okresie restrukturyzacji górnictwa*, „Systemy Wspomagania w Inżynierii Produkcji” 2016, nr 1(13), s. 41.

- 3) w podziemnych zakładach górniczych – co najmniej jeden ratownik górniczy mający uprawnienia ratownika (medycznego), o którym mowa w ustawie z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym²¹.

Zastęp biorący udział w akcji ratowniczej nie może być dzielony. Gdy jeden z członków zastępu jest niedysponowany, to cały zastęp jest wycofywany z akcji ratowniczej. Zastępowego wyznacza kierownik ruchu zakładu górniczego na wniosek kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego. Zastępowy kieruje pracą zastępu ratowniczego. Funkcję zastępowego pełni ratownik górniczy mający co najmniej pięcioletni staż pracy w ratownictwie górniczym.

W drużynie ratowniczej utrzymuje się specjalistyczne zastępy ratownicze do wykonywania czynności, które wymagają szczególnych umiejętności.

W podziemnym zakładzie górniczym wydobywającym węgiel kamienny na wszystkich zmianach wydobywczych i niewydobywczych utrzymuje się w wyrobiskach dyżurujące zastępy ratownicze, przy czym na zmianach wydobywczych utrzymuje się w wyrobiskach co najmniej dwa dyżurujące zastępy ratownicze.

W zakładzie górniczym prowadzącym więcej niż jeden ruch liczba dyżurujących zastępów ratowniczych w każdym ruchu spełnia takie same wymagania.

W podziemnym zakładzie górniczym innym niż wydobywający węgiel kamienny utrzymywanie dyżurujących zastępów ratowniczych jest wymagane, jeżeli wynika to z planu ratownictwa górniczego.

7. Mechanik sprzętu ratowniczego

Mechanikiem sprzętu ratowniczego jest ratownik górniczy lub były ratownik górniczy, który:

- 1) ukończył kurs dla kandydatów na mechaników sprzętu ratowniczego i zdał egzamin²²,
- 2) włada językiem polskim w mowie i w piśmie w stopniu niezbędnym do sprawowania czynności mechanika sprzętu ratowniczego.

Mechaników sprzętu ratowniczego wyznacza kierownik ruchu zakładu górniczego na wniosek kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego.

²¹ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 882.

²² Warunkiem uczestnictwa w kursie dla kandydatów na mechaników sprzętu ratowniczego jest posiadanie świadectwa ukończenia co najmniej zasadniczej szkoły zawodowej i co najmniej pięcioletniego stażu pracy jako ratownik górniczy w podziemnych zakładach górniczych lub w podmiotach zawodowo trudniących się ratownictwem górniczym wykonujących czynności dla podziemnych zakładów górniczych.

W kopalnianej stacji ratownictwa górniczego podziemnego zakładu górniczego mechanik sprzętu ratowniczego zatrudniony jest na każdej zmianie²³. W podziemnym zakładzie górniczym wydobywającym kopaliny inne niż węgiel kamienny kierownik ruchu zakładu górniczego decyduje o zatrudnianiu mechanika sprzętu ratowniczego w kopalnianej stacji ratownictwa górniczego na zmianach niewydobywczych. Oprócz mechaników sprzętu ratowniczego stale zatrudnionych w kopalnianej stacji ratownictwa górniczego w podziemnym zakładzie górniczym zatrudnia się co najmniej dwóch rezerwowych mechaników sprzętu ratowniczego.

8. Specjalistyczna służba ratownicza

Do prowadzenia akcji ratowniczych i wykonywania prac profilaktycznych w podziemnym zakładzie górniczym wymagających zastosowania specjalnych technik, w szczególności alpinistycznych lub nurkowych, przedsiębiorca, w zależności od rodzaju zagrożeń występujących w zakładzie górniczym, w porozumieniu z jednostką ratownictwa górniczego powołuje specjalistyczną służbę ratowniczą, którą stanowią:

- 1) co najmniej dwa zastępy ratownicze tej samej specjalności,
- 2) mechanicy specjalistycznego sprzętu ratowniczego,
- 3) kierownicy specjalistycznych zastępów ratowniczych,
- 4) lekarze przygotowani do współdziałania ze specjalistycznymi zastępami ratowniczymi.

Specjalistyczna służba ratownicza może być powołana w ramach służby ratownictwa przedsiębiorcy lub w jednostce ratownictwa. Członkiem specjalistycznego zastępu ratowniczego jest ratownik górniczy, który poddał się specjalistycznym badaniom

²³ Do zadań mechanika sprzętu ratowniczego należy w szczególności:

- 1) utrzymywanie, na swojej zmianie, w stałej gotowości aparatów regeneracyjnych lub powietrznych butlowych, przyrządów pomiarowych i kontrolnych oraz pozostałego sprzętu ratowniczego,
- 2) przeprowadzanie kontroli, naprawy, konserwacji i dezynfekcji aparatów regeneracyjnych lub powietrznych butlowych oraz pozostałego sprzętu ratowniczego, stanowiącego wyposażenie kopalnianej stacji ratownictwa górniczego, oraz prowadzenie odpowiednich księzek ewidencyjno-kontrolnych,
- 3) oznaczanie urządzeń ratowniczych numerami i znakami własności stosowanymi w zakładzie górniczym,
- 4) przedkładanie kierownikowi kopalnianej stacji ratownictwa górniczego, co najmniej raz w miesiącu, do wglądu i potwierdzenia, książki ewidencyjno-kontrolnej,
- 5) zapewnienie, aby w pomieszczeniach przeznaczonych do przechowywania aparatów regeneracyjnych lub powietrznych butlowych i pozostałego sprzętu ratowniczego znajdował się wyłącznie sprzęt sprawny i przygotowany do prowadzenia akcji ratowniczej,
- 6) zgłaszanie dyspozytorowi ruchu zakładu górniczego miejsca pobytu dyżurujących na dole zastępów ratowniczych, z podaniem sposobu ich powiadamiania,
- 7) prowadzenie na swojej zmianie ewidencji ratowników górniczych przebywających w zakładzie górniczym.

lekarskim i ukończył kurs dla ratowników górniczych specjalistycznych zastępów ratowniczych.

9. Podmioty zawodowo trudniące się ratownictwem górniczym

W skład zawodowych specjalistycznych służb podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym wchodzi:

- 1) dyżurujące zawodowe zastępy ratownicze,
- 2) zawodowe pogotowia specjalistyczne,
- 3) dyżurujące zastępy dla grup zakładów górniczych.

Dyżurujące zawodowe zastępy ratownicze są to pracownicy etatowi jednostki ratownictwa – w znacznej większości byli pracownicy zakładów górniczych.

Zawodowe pogotowia specjalistyczne stanowią pracownicy etatowi jednostki ratownictwa wyspecjalizowani w konkretnych czynnościach, posiadający specjalne umiejętności.

Dyżurujące zastępy dla grup zakładów górniczych są to zastępy tworzone z członków drużyn ratowniczych organizowanych w poszczególnych zakładach górniczych.

W jednostce ratownictwa zawodowymi ratownikami górniczymi tworzącymi drużynę ratowniczą są:

- 1) ratownicy górniczy wchodzący w skład zawodowego zastępu ratowniczego,
- 2) ratownicy górniczy oraz pracownicy jednostki ratownictwa wchodzący w skład zawodowego pogotowia specjalistycznego.

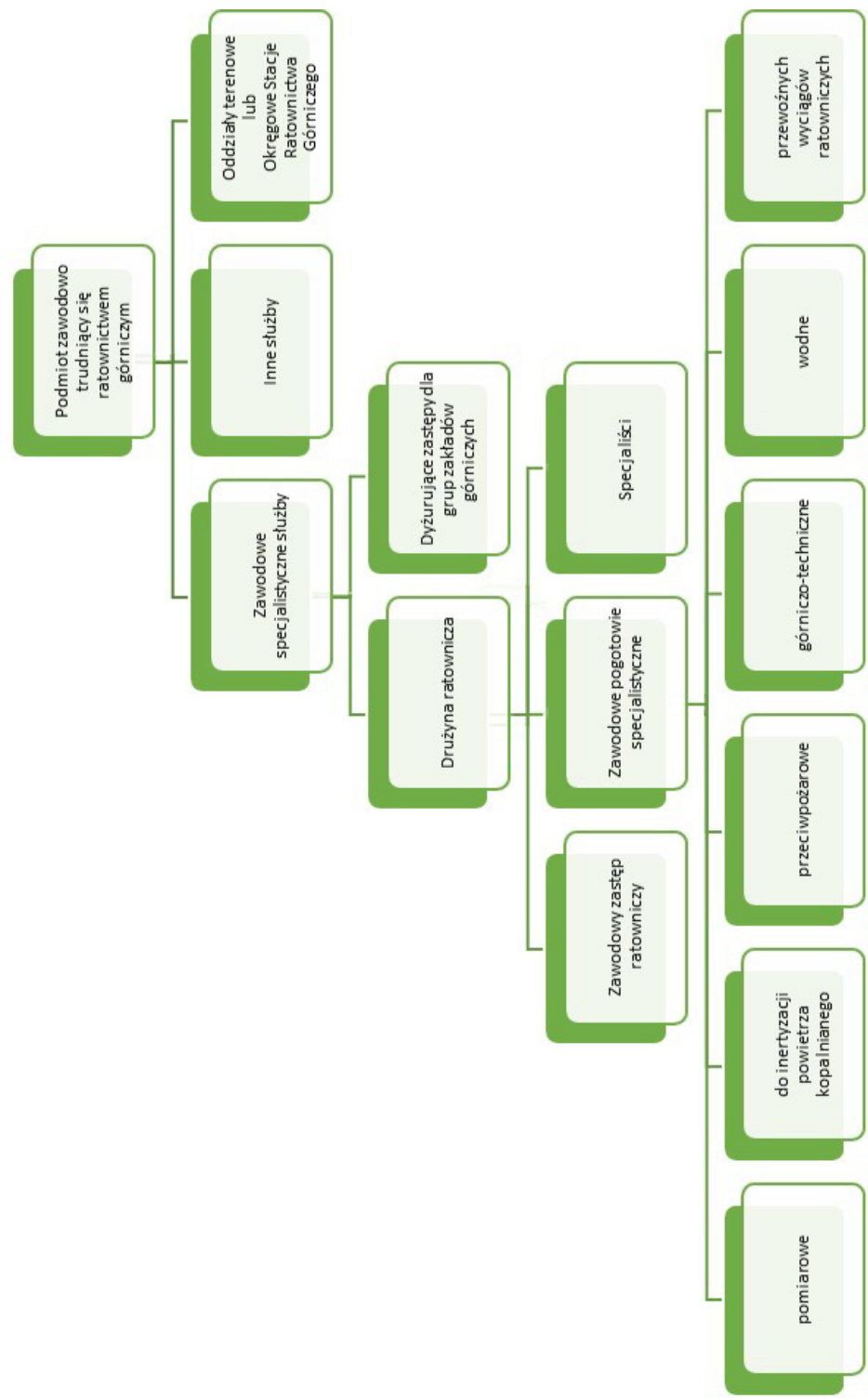
W skład drużyny ratowniczej wchodzi także, w charakterze specjalistów, osoby posiadające kwalifikacje w zakresie zwalczania zagrożeń górniczych i prowadzenia akcji ratowniczych.

Jednostka ratownictwa utrzymuje także inne służby do wykonywania jej zadań oraz tworzy oddziały terenowe lub okręgowe stacje ratownictwa górniczego²⁴.

Organizację ratownictwa górniczego w podmiotach zawodowo trudniących się ratownictwem górniczym przedstawiono na schemacie 3.

²⁴ Do zadań jednostki ratownictwa należy w szczególności:

- 1) organizowanie i prowadzenie kursów szkoleniowych z zakresu ratownictwa górniczego,
- 2) przeprowadzanie ćwiczeń z zakresu ratownictwa górniczego,
- 3) organizowanie i przeprowadzanie badań lekarskich ratowników górniczych w specjalistycznym ośrodku badań lekarskich,
- 4) badanie i opiniowanie sprzętu ratowniczego,
- 5) wykonywanie specjalistycznych analiz chemicznych prób powietrza.

Schemat 3. Organizacja ratownictwa górniczego w podmiotach zawodowo trudniących się ratownictwem górniczym
Źródło: oprac. własne.

W jednostce ratownictwa sporządza się regulamin, zatwierdzany przez kierownika jednostki ratownictwa²⁵, oraz organizuje się całodobową służbę dyspozytorską.

Diżurujące zawodowe zastępy ratownicze, zawodowe pogotowia specjalistyczne oraz zastępy ratownicze dla grup zakładów górniczych utrzymuje się w stałej gotowości, umożliwiającej niezwłoczny wyjazd na wezwanie zakładu górniczego, w którym wystąpiło zagrożenie. Jednostka ratownictwa dysponuje środkami transportu do przewozu zastępów ratowniczych oraz pogotowi specjalistycznych wraz z wyposażeniem do prowadzenia akcji ratowniczej w zakładzie górniczym. Jednostka ratownictwa dla podziemnych zakładów górniczych utrzymuje w ciągłej gotowości (pełnią dyżur nieprzerwanie przez całą dobę) co najmniej dwa diżurujące zawodowe zastępy ratownicze oraz diżurujące zastępy ratownicze dla grup podziemnych zakładów górniczych. W KGHM Polska Miedź S.A. w Oddziale Jednostka Ratownictwa Górniczo-Hutniczego w Górniczym Pogotowiu Ratowniczym zespół diżurujący składa się z 15 ratowników w trzech zastępach, kierownika drużyny, mechanika i lekarza²⁶.

Do wykonania prac ratowniczych w podziemnych zakładach górniczych, wymagających zastosowania specjalnych technik ratowniczych, utrzymuje się w jednostce ratownictwa zawodowe pogotowie specjalistyczne: pomiarowe, do inertyzacji powietrza kopalnianego, przeciwpożarowe, górniczo-techniczne, wodne, przewoźnych wyciągów ratowniczych.

Zawodowe pogotowia specjalistyczne organizuje się w zastępy lub grupy specjalistyczne, utrzymywane w ciągłej gotowości.

10. Plan ratownictwa

Na podstawie art. 122 ust. 10 p.g.g. każdy podziemny zakład górniczy ma obowiązek posiadania planu ratownictwa górniczego. Warunki ustalone w planie ratownictwa górniczego przedstawia się właściwemu organowi nadzoru górniczego. W planie ratownictwa górniczego ustala się:

²⁵ Regulamin określa:

- 1) zadania wykonywane przez zawodowe zastępy ratownicze oraz zawodowe pogotowia specjalistyczne, a także diżurujące zastępy ratownicze dla grup podziemnych zakładów górniczych,
- 2) sposób szkolenia i odbywania ćwiczeń ratowniczych przez osoby wchodzące w skład zastępów i pogotowi, o których mowa w pkt 1,
- 3) organizację służby medycznej oraz zabezpieczenia medycznego zastępów i pogotowi, o których mowa w pkt 1, a także kwalifikacje i zasady szkolenia lekarzy.

²⁶ *Duma KGHM Polska Miedź S.A. – Oddział Jednostka Ratownictwa Górniczo-Hutniczego*, <http://2012.raportcsr.kghm.pl/pl/kluczowe-liczby/duma-kghm-polska-miedz-s-a-oddzial-jednostka-ratownictwa-gornicz-hutniczego/> [dostęp 1.06.2021].

- 1) organizację służb ratownictwa górniczego i służb pogotowia w zakładzie górniczym,
- 2) zasady stałego udziału w akcji ratowniczej zawodowych specjalistycznych służb podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym,
- 3) wyposażenie w sprzęt ratowniczy,
- 4) sposób zabezpieczenia opieki psychologicznej dla ratowników górniczych i osób poszkodowanych, zamieszczając informacje dotyczące organizacji pomocy psychologicznej w trakcie akcji ratowniczej oraz po jej zakończeniu,
- 5) sposób prowadzenia akcji ratowniczej²⁷.

Podsumowanie

Funkcjonowanie rozwiniętego społeczeństwa w obecnych czasach wymaga odpowiednich środków ochronnych. Jednym z nich jest ratownictwo. Ratownictwo zorganizowane w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym dobrze zabezpiecza ludzi i mienie przed zagrożeniami powierzchniowymi. Specyfika zakładów i obiektów na powierzchni bardzo różni się od wyrobisk podziemnych zakładów górniczych. Wprowadzenie ratowników powierzchniowych do wyrobisk podziemnych zakładów górniczych wiązałoby się z ogromnym zagrożeniem dla nich samych. Z tego powodu ustawodawca ustanowił pojęcie ratownictwa górniczego i zobowiązał przedsiębiorcę górniczego do jego organizacji. Jest to ograniczenie wolności gospodarczej przedsiębiorcy wynikające z przepisów ustawowych²⁸. Natomiast udział pracowników w ratownictwie jest dobrowolny. Jak wszędzie motywacja wstąpienia do ratownictwa górniczego jest różna. Duża część pracowników przystępuje dla rozwoju własnego, samorealizacji, chęci pomagania innym, część dla adrenaliny i spędzenia czasu, a część dla gratyfikacji. Jednak według górników pracujących w podziemnych zakładach górniczych przynależność do grona ratowników górniczych jest postrzegana jako honor i wyróżnienie²⁹. Do ratownictwa

²⁷ Zamieszcza się informacje dotyczące:

- 1) organizacji pomocy medycznej w trakcie akcji ratowniczej,
- 2) sposobu zwalczania zagrożenia pożarowego,
- 3) sposobu prowadzenia akcji ratowniczej w przypadku wystąpienia zagrożenia życia i zdrowia pracowników zakładu górniczego, bezpieczeństwa ruchu zakładu górniczego lub zagrożenia bezpieczeństwa powszechnego,
- 4) dokumentacji prowadzenia akcji ratowniczej.

²⁸ T. Kocowski, *Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego a obowiązki przedsiębiorców związane z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego*, [w:] A. Chajbowicz, T. Kocowski (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne...*, s. 305; L. Kieres, *Wolność działalności gospodarczej*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System...*, t. 8A, s. 90-113.

²⁹ M. Kowalik, P. Walczak, J. Sułkowski, W. Turkiewicz, *Ratownictwo górnicze w Legnicko-Głogowskim Okręgu Miedziowym*, „Zeszyty Naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Technicznych” 2015, nr 4, s. 106.

przychodzą młodzi ludzie (obecnie od 23. roku życia). Ratownicy pracują w zastępach. Dla bezpieczeństwa całego zastępu praca taka wymaga pełnej współpracy. Obecnie w naszym kraju większość ratowników to ochotnicy, a więc pracownicy zatrudnieni na co dzień pod ziemią, którzy przystępują dobrowolnie do ratownictwa. Ludzie ci dobrze znają warunki pracy w podziemnej kopalni. Wyróbiska górnicze w podziemnych zakładach górniczych ulegają ciągłym zmianom. Niekiedy po kilku miesiącach już jest inaczej, czasem wystarczy kilka tygodni lub dni. Ratownicy zawodowi, którzy nie pracują codziennie pod ziemią, po jakimś czasie tracą zmysł pracownika dołowego. Są bardzo dobrymi fachowcami, którzy uczą i nadzorują młodych kolegów, ale sami mieliby trudności w odnalezieniu się w często zmieniających się warunkach występujących w podziemnych wyróbkach górniczych podczas akcji ratowniczych. Dlatego uważam, że obecny system prawny zawodowo-ochotniczy w pełni odpowiada współczesnym wymagom ratownictwa w podziemnych zakładach górniczych.

Bibliografia

Literatura

- Boć J., *O bezpieczeństwie wewnętrznym*, [w:] A. Chajbowicz, T. Kocowski (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne w działaniach terenowej administracji publicznej*, Wrocław 2009.
- Borkowski R., *Rozwój ratownictwa w III RP (służby, organizacje, obszary)*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2018, nr 2.
- Encyklopedia PWN*, hasło pożar, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/pozar;3961438.html>.
- Gawliczek J., *Polskie ratownictwo górnicze w trudnym okresie restrukturyzacji górnictwa*, „Systemy Wspomagania w Inżynierii Produkcji” 2016, nr 1(13).
- Kiczka K., *Organy i podmioty rządowej administracji gospodarczej*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red), *System Prawa Administracyjnego*, t. 8A. *Publiczne prawo gospodarcze*, wyd. 2, Warszawa 2018.
- Kieres L., *Wolność działalności gospodarczej*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System Prawa Administracyjnego*, t. 8A. *Publiczne prawo gospodarcze*, wyd. 2, Warszawa 2018.
- Kocowski T., *Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego a obowiązki przedsiębiorców związane z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego*, [w:] A. Chajbowicz, T. Kocowski (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne w działaniach terenowej administracji publicznej*, Wrocław 2009.
- Kocowski T., *Przedsiębiorcy i ich sytuacja prawna w stanach nadzwyczajnych*, *Acta Universitatis Wratislaviensis* No 3738, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, t. CVI.

- Kowalik M., Walczak P., Sułkowski J., Turkiewicz W., *Ratownictwo górnicze w Legnicko-Głogowskim Okręgu Miedziowym*, „Zeszyty Naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Technicznych” 2015 nr 4.
- Maciejewski J., *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wrocław 2012.
- NIK, *Funkcjonowanie ratownictwa w górnictwie węgla kamiennego. Informacja o wynikach kontroli*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16575,vp,19109.pdf>
- Olejniczak I., *Pożar jako czynnik kształtujący liczebność mikroorganizmów i mezofauny w glebach leśnych*, „Rocznik Ochrony Środowiska” 2017, t. 19.
- Rakoczy B., *Wybrane problemy prawa geologicznego i górniczego*, Warszawa 2016.
- Rakoczy B. (red.), *Prawo geologiczne i górnicze. Komentarz*, LEX/el. 2015, art. 122.
- Szlązak J., Szlązak N., *Ratownictwo górnicze*, Kraków 2014.

Akty prawne i wyroki sądowe

- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 869).
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 882).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1420).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie zagrożeń naturalnych w zakładach górniczych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1617).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1317).
- Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 23 listopada 2016 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1118. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 16 marca 2017 r. w sprawie ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1052).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1319).
- Wyrok z dnia 13 lutego 1978 r., IV KR 18/78, OSNPG 1978, Nr 7, poz. 80.